

DONACIJA BETLHEIM – MEMORIJA I DUH WEIMARSKOG BAUHAUSA U ZAGREBU

JADRANKA VINTERHALTER □ Zagreb

sl.1. Suradnice BAUNET projekta u kafiću
Atrij, Zagreb, 14. svibnja 2016.
Ruth Betlheim, Vesna Meštrić, Antonija
Mlikota, Karin Šerman, Aida Abadžić Hodžić
Foto: Jadranka Vinterhalter

¹ *Baubaus – umrežavanje ideja i prakse* / *Baubaus – networking ideas and practice* međunarodni je istraživački i izložbeni projekt čije su autorice kustosice Vesna Meštrić i Jadranka Vinterhalter. Voditelj projekta je MSU u Zagrebu, a suorganizatori su Universalmuseum Joanneum iz Graca, Akademija likovnih umjetnosti iz Sarajeva te Loški muzej iz Škofje Loke. Projekt je realiziran u razdoblju 2013. – 2015. u svim zemljama sudionicama, uz potporu programa Europske unije *Kultura 2007. – 2013.* te gradskih i državnih institucija i brojnih fondacija i sponzora.

² *Zbirka Marie-Luise Betlheim*, Galerija suvremene umjetnosti, Zagreb, 1984.

³ Knjiga *Baubaus osobno* / *Baubaus Personlich*, UPI – 2M PLUS, Zagreb, 2011. (tekstovi u katalogu: Želimir Košćević et al.; urednik Vladimir Mattioni).

Donacije su kroz povijest muzeja bile okosnice njihova osnivanja i važni doprinosi rastu njihovih zbirki. Mreža muzeja Hrvatske potvrđuje značenje donacija, od onih koje su dovele do osnutka pojedinih ustanova, kao što je Strossmayerova galerija starih majstora, do pojedinačnih donacija umjetnika, njihovih obitelji, kustosa ili ljubitelja muzeja i dobročinitelja jer sve one obogaćuju postojeće zbirke.

Muzej suvremene umjetnosti u Zagrebu, osnovan 1954. godine, ima više vrijednih donacija koje su ga učinile posebnim i prepoznatljivim. To su Zbirka Vjenceslava Richtera i Nade Kareš Richter, Donacija Silvine Seissel, Arhiv i knjižnica Ivana Picelja, a Zbirka Marie-Luise i Ruth Betlheim jedina sadržava radove inozemnih umjetnika iz razdoblja povijesnih avangardi.

Prikazati Donaciju Betlheim ujedno podrazumijeva upoznavanje s Ruth Betlheim, psihoterapeutkinjom iz Zagreba, i s njezinim roditeljima, majkom Marie-Luise Betlheim (rođenom Morgenroth) i ocem dr. Stjepanom Betlheimom.

Iako smo znale Ruth Betlheim i poznavale njezinu zbirku, Vesna Meštrić i ja osobno upoznale smo je i počele surađivati s njom kada smo 2012. započele pripremu

međunarodnoga istraživačkog i izložbenog projekta *Baubaus – umrežavanje ideja i prakse*.¹

Ruth Betlheim je tada već imala iskustvo rada s muzejom, odnosno sa Želimirom Košćevićem, kustosom koji je prvi upoznao sadržaj mape s umjetninama koju je čuvala u svom stanu u Zvonimirovoj 26 u Zagrebu. Košćević je obradio umjetničke radove, napisao tekst kataloga i pripremio izložbu pod nazivom *Zbirka Marie-Luise Betlheim* u Studiju Galerije suvremene umjetnosti u Zagrebu 1984.²

Stručni rad na zbirci nastavljen je, te je na inicijativu i velikim zalaganjem Ruth Betlheim pripremljena knjiga *Baubaus osobno* / *Baubaus Personlich*, u kojoj je predstavljena cjelovito obrađena zbirka. Ta opsežna publikacija objavljena je 2011., donosi reprodukcije pojedinačnih radova i sadržava predgovor Želimira Košćevića, kao i priloge inozemnih stručnjaka za Bauhaus: Hubertusa Gaßnera, Ákosa Moravánszkog i Dirka Schepera. U knjizi je objavljen i tekst Ruth Betlheim *Putovanje u prošlost*, u kojemu govori o zbirci i o svojoj majci.³

Kako se projekt *Baubaus – umrežavanje ideja i prakse* tijekom dvije godine, od 2013. do 2015., razvijao i realizirao u više inozemnih institucija, suradnja s Ruth

Betlheim postajala je složenija i kreativnija. Središnji događaj bila je izložba u MSU-u Zagreb, otvorena 9. svibnja 2015.

Zbirka Marie-Luise i Ruth Betlheim bila je predstavljena kao zasebna cjelina unutar izložbe ne samo zbog značenja pojedinačnih radova umjetnika, već kao fenomen zbirke i arhiva koji su sve ove godine čuvali memoriju i duh weimarskog Bauhauusa u srcu Zagreba.

Projekt je završen objavljivanjem i promocijom knjige-kataloga *Bauhaus – umrežavanje ideja i prakse / Bauhaus – networking ideas and practice* potkraj 2015. godine.⁴

Na prijedlog Ruth Betlheim, na otvorenju su se puštali zmajevi, ujedno i suveniri izložbe, asocirajući prisutne na svečanosti sa zmajevima koje su se često održavale u Weimaru, u organizaciji Bauhauusa.

U sklopu bogatoga i raznovrsnog programa događanja tijekom trajanja izložbe Ruth Betlheim je, uz prof. Marcela Bačića, govorila na promociji mape *Souvenir*, koja sadržava 22 ilustrirana pisma Lou Scheper nastala u razdoblju od 1922. do 1936. godine (u MSU-u, 9. lipnja 2015.).⁵

Nakon završetka projekta *Bauhaus* Ruth Betlheim je realizirala svoju prethodno osmišljenu i iskazanu namjeru da zbirku daruje Muzeju suvremene umjetnosti kao središnjoj ustanovi za suvremenu umjetnost, uključujući i povijesne avangarde.

Vesna Meštrić, muzejska savjetnica i aktualna ravnateljica MSU-a, pripremila je popis predmeta i donatorski ugovor koji je potpisan 16. prosinca 2016. i preuzela vođenje te iznimno vrijedne zbirke.

sl.2. Bauhaus, otvorenje izložbe – postav, MSU Zagreb 9. svibnja 2015.

Foto: Filip Beusan
vl. MSU Zagreb

sl.3. Bauhaus, otvorenje izložbe u MSU Zagreb, 9. svibnja 2015.

Foto: Filip Beusan
vl. MSU Zagreb

sl.4. Promocija mape *Souvenir*, MSU Zagreb, 9. lipnja 2015.

Foto: Ana Opalić
vl. MSU Zagreb
Zbirka Marie-Luise i Ruth Betlheim

sl.5. Bauhaus, otvorenje izložbe, MSU Zagreb, puštanje zmajeva, 9. svibnja 2015.

Foto: Filip Beusan
vl. MSU Zagreb

sl.6. Promocija mape *Souvenir*, MSU Zagreb, 9. lipnja 2015.

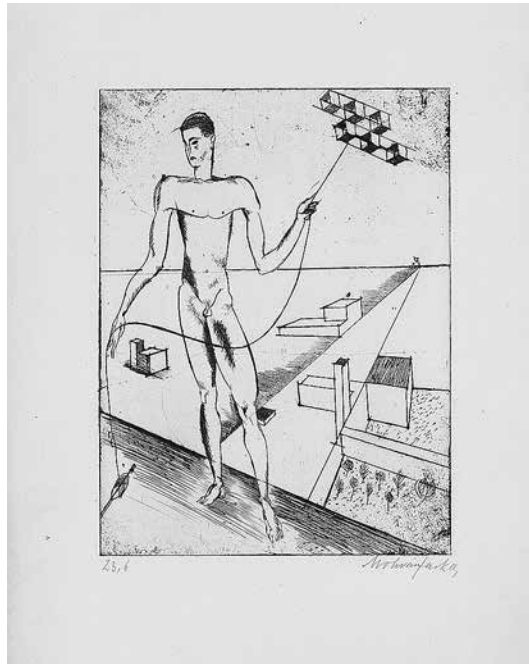
Snježana Pintarić, Marcel Bačić, Ruth Betlheim, Vesna Meštrić
Foto: Ana Opalić
vl. MSU Zagreb
Zbirka Marie-Luise i Ruth Betlheim

4 *Baubaus – umrežavanje ideja i prakse / Bauhaus – networking ideas and practice*, Muzej suvremene umjetnosti Zagreb, 2015. (tekstovi u katalogu: Aida Abadžić Hodžić et al.; urednica Jadranka Vinterhalter; stručna suradnica Vesna Meštrić).

Knjiga, ujedno katalog izložbe, tiskana je u dva toma: na hrvatskom i engleskom jeziku, bogato ilustrirana, donosi tekstove 26 hrvatskih i međunarodnih stručnjaka za Bauhaus, povijesnu avangardu i modernu umjetnost koji su surađivali na projektu. Karin Šerman napisala je tekst *Weimarski Bauhaus u Zagrebu, Zbirka Marie-Luise Betlheim*, str. 120 – 136. Knjiga je promovirana u MSU Zagreb 19. 12. 2015.

5 Mapa *Souvenir*, UPI-2M PLUS i Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb, 2015. (urednik Vladimir Mattioni, u suradnji s Ruth Betlheim).

Mapa je tiskana u sklopu projekta *Baubaus – umrežavanje ideja i prakse*.

sl.7. Farkas Molnár, *Dječak sa zmajem*, 1923.
bakrorez
vl. MSU Zagreb
Zbirka Marie-Luise i Ruth Betlheim

sl.8. Lou Scheper, *Ilustrirano pismo 12*, 1928.
tuš, akvarel / papir
vl. MSU Zagreb
Zbirka Marie-Luise i Ruth Betlheim

sl.9. Marie-Luise Morgenroth u svojoj sobi,
Laxenburg 1926.
c/b fotografija
vl. MSU Zagreb
Zbirka Marie-Luise i Ruth Betlheim

Naša veza i suradnja s Ruth Betlheim, koja se s vremenom razvila u prijateljstvo, nastavila se sve do njezine smrti 8. kolovoza 2023. Razgovori s Ruth bili su vrlo zanimljivi jer je ona osim likovnih umjetnosti pratila glazbu, kazalište i film te je bila upoznata s aktualnim društveno-političkim zbivanjima. Vitalna, radoznala, obrazovana, upućena u brojne teme, izrazitih komunikacijskih vještina i s iskustvom psihoterapeutkinje, bila je iznimna sugovornica od koje se mnogo toga moglo saznati i naučiti. Neizostavna i omiljena tema bila nam je Bauhaus, ona nas je povezala i preko nje smo ostvarile i uspješan

stručni projekt, ali i izgradile odnos prijateljstva, povjerenja i razumijevanja.

Posljednji projekt na kojemu je Ruth radila bila je priprema i uređivanje knjige *Psihoanaliza: jučer, danas, sutra*, za koju je napisala predgovor, a posvećena je njezinu ocu dr. Stjepanu Betlheimu, psihijatru i psihoanalitičaru čije se ime veže za početke psihoterapije i psihoanalize u Hrvatskoj.⁶

Zbirka Marie-Luise i Ruth Betlheim *Radovi studenata i profesora Bauhaua* obuhvaća 75 umjetničkih ostvarenja, 138 arhivskih dokumenata (fotografija, pisama, deplijana, publikacija) nastalih pretežito između 1921. i 1924. godine, u razdoblju kada je znamenita škola za arhitekturu, umjetnost i dizajn Bauhaus djelovala u Weimaru.

Zbirka je nastala u Weimaru, gdje je Marie-Luise Morgenroth (rođena u Wormsu 1904.) živjela s majkom od 1917., nakon pogibije oca u Prvome svjetskom ratu. U Weimaru je pohađala glazbenu školu i tada je upoznala Lou Berkenkamp (kasnije udanu Sheper), koja je bila polaznica škole Bauhaus. Lou je od 1920. stanovala u kući Morgenrothovih u Jacobstrasse 3. Dvije djevojke posvećene umjetnosti postale su prijateljice, a preko Lou Marie-Luise upoznala se i družila sa studentima i profesorima Bauhaua. Posebno se zbližila s mađarskim studentom arhitekture Farkasom Molnárom.

Marie-Luise je nakon glazbene škole studirala ritmiku i glazbu u Hellerau pokraj Dresdena, ali je druženje s krugom bauhausovaca nastavljeno čak i kada se 1925. škola preselila u Laxenburg blizu Beča. Nakon što je diplomirala 1927., u dobi od 23 godine, Marie-Luise je otišla u Zagreb u potrazi za poslom.

U Zagrebu je upoznala Stjepana Betlheima, psihijatra i psihoanalitičara, i 1930. udala se za njega. Stjepan Betlheim (Zagreb, 1898. – 1970.) studirao je medicinu, psihijatriju i psihoanalizu u Grazu, Beču, Parizu, Zürichu i Berlinu. U Zagreb se vratio 1928., prenosio i primjenjivao stečena znanja u liječenju te radio na popularizaciji psihoanalize. Nakon Drugoga svjetskog rata 1948. zaposlio se na Neurološko-psihijatrijskoj klinici Medicinskog fakulteta u Zagrebu, osnivač je Psihoterapijskog

⁶ *Psihoanaliza: jučer, danas, sutra* / uredili R. [Ruth] Betlheim, S. [Stanislav] Matačić, A. [Anton] Glasnović, Hrvatsko psihoanalitičko društvo, Zagreb, 2023.

Knjiga je promovirana nakon smrti Ruth Betlheim 10. listopada 2023. u organizaciji Hrvatskoga psihoanalitičkog društva.

odjela i bio je voditelj kolegija Medicinske psihologije.⁷

Ruth je njihova kći jedinica, rođena 1937. u Zagrebu. Svoju ljubav i poštovanje prema roditeljima potvrdila je brigom i angažmanom na čuvanju i objavljivanju njihove iznimne znanstvene ostavštine i umjetničke zbirke.

Našavši se u Zagrebu, Marie-Luise je osnovala školu za zdravstvenu ritmiku i gimnastiku, smještenu u Ilici 50. U Drugome svjetskom ratu obitelj Betlheim bila je prisiljena napustiti Zagreb, u koji se vraćaju 1946. godine. Marie-Luise Betlheim zaposlila se kao glavna fizioterapeutkinja u Ortopedskoj klinici KBC-a Zagreb. Postala je prva predsjednica Hrvatske udruge fizioterapeuta, a 1956. svojim se radom i djelovanjem istaknula kao jedna od ključnih osoba u povijesti fizioterapije u Hrvatskoj.⁸

Marie-Luise Betlheim umrla je u Zagrebu 1994. godine.

Odlazeći iz Weimara u Zagreb, ponijela je mapu s grafikama, crtežima, skicama, nacrtima te pismima, bilješkama i fotografijama svojih bauhausovskih prijatelja. Ti su artefakti nosili pečat osobne posvete i poklona i činili zbirku uspomena koju je Marie-Luise godinama brižljivo čuvala u koricama mape.

Zbirka sadržava vrijedna likovna djela mađarskih funkcionalista i konstruktivista – Farkasa Molnára, Henrika Stefána i Sandora Bortnyika. Nadalje, obuhvaća radove znamenitih njemačkih umjetnika koji su predavali na Bauhausu u Weimaru ili su bili vezani za školu i avangardne pravce toga vremena – Paula Kleeja, Karla Petera Röhla, Franza Frahma-Hesslera, Kurta Schwerdtfegera, Hinnerka Schepera i drugih.

Izrazito veliku vrijednost unutar zbirke imaju rukopisi i pisma Farkasa Molnára. Oslikana pisma Lou Scheper, s kojom se Marie-Luise godinama dopisivala, čine poseb-

sl.10. Vesna Meštrić u Ruthinom stanu nakon zagrebačkog potresa.

Foto: Ruth Betlheim, 26. ožujka 2020.

vl. MSU Zagreb

Zbirka Marie-Luise i Ruth Betlheim

sl.11. Na kavi ispred Tvornice, Zagreb, 5. lipnja 2021.

Ruth i Vesna Meštrić

foto: Jadranka Vinterhalter

sl.12. Na kavi ispred Tvornice, 5. lipnja 2021.

Jadranka Vinterhalter i Ruth

Foto: Vesna Meštrić

nu cjelinu i osim likovne vrijednosti koju imaju, dokument su njihova prijateljstva i posvećenosti izvornim idejama Bauhausa. Osim umjetnina, zbirka sadržava arhivsku građu: fotografsku dokumentaciju, korespondenciju, rukopise i tiskovine.

Posljednji put zbirka je predstavljena javnosti na izložbi *BAUNET: Černigoj / Teater i radovi iz Zbirke Marie-Luise Betlheim*, održanoj u Galeriji „Božidar Jakac” u Kosta-njevici na Krki od 23. rujna 2016. do 2. siječnja 2017. Kustosice izložbe bile su Barbara Sterle Vurnik i Vesna Meštrić, a Ruth Betlheim je u sklopu vodstva kroz izložbu nakon otvorenja govorila o zbirci, njezinu nastanku i povijesti.⁹

Dok je Marie-Luise čuvala i sa sobom nosila zbirku-mapu umjetnina u koricama od Weimara do Zagreba, od 1927. do 1994., njezina kći Ruth Betlheim nastavila je čuvati obiteljsku ostavštinu i zaslužna je za stručnu obradu zbirke i njezinu promociju u javnosti.

Završni čin – doniranje iznimne i vrlo vrijedne zbirke s radovima studenata i profesora Bauhausa MSU-u u Zagrebu, zaslužuje duboko poštovanje i višestruku zahvalu.

Zato u ime kolektiva MSU-a Zagreb, stručnjaka i specijalista za suvremenu umjetnost i povijesne avangarde te zagrebačke i hrvatske javnosti zahvaljujemo na izvanrednom i velikodušnom daru!

Primljeno: 14. kolovoza 2024.

7. *Stjepan Betlheim, Radovi, pisma, dokumenti, Počeci psihoanalize u Hrvatskoj*, Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 2006.

Knjigu je uredila Ruth Betlheim u suradnji s Gordanom Lerotić.

8. Rosarija Habuš, „Povijest fizioterapije u Hrvatskoj, Marie-Luise Betlheim – prva predsjednica Hrvatske udruge fizioterapeuta”, *Physiotherapia Croatica*, Zagreb, 2023.

9. <https://www.culturenet.hr/baunet-cernigoj-teater-i-radovi-iz-zbirke-marie-luise-betlheim/59886>

sl.13. U stanu Ruth i Jadranka Vinterhalter, popisivanje i fotografiranje zbirke, 13. prosinca 2021.
Foto: Vesna Meštrić

sl.14. U stanu Ruth i Vesna Meštrić, popisivanje i fotografiranje zbirke, 13. prosinca 2021.
Foto: Jadranka Vinterhalter

THE BETLHEIM DONATION – MEMORY AND SPIRIT OF WEIMAR'S BAUHAUS IN ZAGREB

The Marie-Luise and Ruth Betlheim Collection comprises 75 works of visual art by Bauhaus teachers and students as well as 138 archival documents (photos, letters, brochures and publications) that came into being between 1921 and 1924, when the famed international school Bauhaus was active in Weimar.

The collection was formed in Weimar, in which Marie-Luise Morgenrot lived with her mother and socialised with Bauhaus students and faculty. When she had taken her certificate from a course in music and rhythemics, she went off to Zagreb to look for work. With her she took a portfolio of artworks and documents, by way of valuable memento.

In Zagreb, Marie-Luise founded a school of rhythemics and gymnastics for health, housed at Ilica 50; after World War II she worked as main physiotherapist in the orthopaedic clinic of the CHC Zagreb.

In 1930 in Zagreb she met and married Stjepan Betlheim, psychiatrist and psychoanalyst who from 1948 worked in the clinic for neurology and psychiatry of the Zagreb Medical Faculty, founding the psychotherapy department.

Ruth Betlheim, their only child, who was also engaged in psychotherapy, devotedly looked after the collection, working on its preservation and promotion.

Ruth Betlheim took an active part in the internal project *Bauhaus – networking of ideas and practice* (2013-15), the central event of which was an exhibition in the Museum of Contemporary Art in Zagreb, opened in 2015. The Collection of Marie-Luise and Ruth Betlheim was presented as a separate unit, a phenomenon of a collection and an archive that had all those years preserved the memory and spirit of Weimar Bauhaus in the heart of Zagreb.

After the end of the Bauhaus project, in 2016 Ruth Betlheim donated to the Museum of Contemporary Art in Zagreb a collection of great value, one among the donations of the MSU that contains works of foreign artists from the period of the historical avant-garde.